

Το αντικείμενο της Λογοτεχνίας στη Γ'
ΓΕΛ: διδασκαλία και αξιολόγηση επίδοσης
μαθητών

Μιχάλης Γεωργιάδης
ΣΕΕ Φιλολόγων

Χαρακτήρας Γ' ΓΕΛ

- Τάξη προετοιμασίας των μαθητών για τις Πανελλαδικές εξετάσεις.
- Δεν διδάσκουμε τυποποιημένες γνώσεις, σχετικά με τα διδασκόμενα θέματα.
- Δεν απαιτούμε τη μηχανιστική αναπαραγωγή συγκεκριμένων απόψεων/στερεοτύπων ή προκατασκευασμένων ερμηνειών.
- Επιδιώκουμε οι μαθητές μας να αναπτύξουν κριτικό προβληματισμό
- Σκοπό αποτελεί η «Διαφοροποίηση» του διδακτικού παραδείγματος στα φιλολογικά μαθήματα.

Θεωρητικές προϋποθέσεις για τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας

- **Κοινωνικός εποικοδομισμός:** οι μαθητές υποστηρίζονται στην οικοδόμηση της νέας γνώσης (απόκτηση αναγνωστικών δεξιοτήτων, παραγωγή ερμηνευτικού λόγου, παραγωγή δημιουργικού λόγου, αναστοχασμός σε σχέση με τις ακολουθούμενες στρατηγικές ανάγνωσης και κατανόησης).
- Η ερμηνεία του κειμένου προκύπτει μέσα από τη συνάντηση του βιωμένου κόσμου του μαθητή/αναγνώστη με τον κόσμο του κειμένου (**Habermas**)
- Προοπτική: μια δυναμική μετασχηματισμού νοημάτων, αναγνωστικών συνηθειών, σχέσεων και ταυτοτήτων

Πρόγραμμα Σπουδών για τη Λογοτεχνία

- **Ανοικτό** ως προς τα περιεχόμενα (ύλη).
- Έμφαση στη διδακτική μεθοδολογία (προτάσεις στρατηγικών και παραδειγμάτων): διάλογος μεταξύ κειμένων, διάλογος μαθητών με τα κείμενα, διάλογος μαθητών μεταξύ τους, διάλογος μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητών .
- Στην αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή παρέχεται χώρος στην έκφραση της **υποκειμενικότητάς** του (κατατίθεται η προσωπική οπτική άποψη/οπτική του μαθητή).

Οργάνωση Περιεχομένων

- Πριν από την επιλογή των κειμένων, οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να διερευνούν τις **αναγνωστικές εμπειρίες και κλίσεις των μαθητών**. Η επιλογή των κειμένων είναι σκόπιμο να γίνει με τη συμμετοχή τους.
- Το εκπαιδευτικό υλικό για τη διδασκαλία, μπορεί να το επιλέξει ο ίδιος ο εκπαιδευτικός μέσα από **το Φάκελο Εκπαιδευτικού Υλικού** και σε μια περιορισμένη κλίμακα, από τα υπάρχοντα σχολικά ανθολόγια του Λυκείου.
- Το κριτήριο της επιλογής των κειμένων, ο εκπαιδευτικός μπορεί να το **συνδιαμορφώσει και με τους συναδέλφους** του στην ίδια σχολική μονάδα .

Α. Διδακτικά βιβλία/σχολικά εγχειρίδια

- Γρηγοριάδης Ν., Καρβέλης Δ., Μηλιώνης Χ., Μπαλάσκας Κ., Παγανός Γ., Παπακώστας Γ. *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (Τεύχος Γ')*, ΥΠΠΕΘ/ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
- Παρίσης Ι., Παρίσης Ν., *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*, ΥΠΠΕΘ/ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ».
- Λογοτεχνία, Φάκελος Υλικού-Δίκτυα κειμένων, ΥΠΠΕΘ/ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ».
- Ψηφιακά αποθετήρια εγκεκριμένα ή προτεινόμενα από το Υπουργείο Παιδείας και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Οργάνωση περιεχομένων

Ορισμένα κριτήρια επιλογής κειμένων

- Η δυνατότητα των κειμένων να αναδείξουν ενδιαφέροντα και δυνητικά επικαιροποιήσιμα ερωτήματα - θέματα συζήτησης.
- Η λογοτεχνική αξία των κειμένων, ανεξάρτητα από το αν ανήκουν στον λογοτεχνικό κανόνα.
- Η λειτουργία τους ως κειμένων ερεθιστικών για τη σκέψη και τον προβληματισμό, πιθανόν και «ανατρεπτικών», με την έννοια ότι υποδεικνύουν αμφισβητήσεις κυρίαρχων λογικών και μετατοπίσεις απόψεων,
- Η ίση περίπου αναλογία πεζών και ποιητικών κειμένων, παλαιών και σύγχρονων, ελληνικών και μεταφρασμένων (ως συμπληρωματικό κριτήριο).

Οργάνωση περιεχομένων

- Τα δίκτυα που προτείνονται είναι **παραδειγματικά**, δεν διαμορφώνουν «έναν νέο σχολικό λογοτεχνικό κανόνα» και μπορούν να αντικατασταθούν από οποιαδήποτε άλλα. Ο μοναδικός λόγος για την επιλογή τους είναι ότι δοκιμάστηκαν σε τάξεις.
- Γενικά τα κείμενα προτείνεται να είναι ειδολογικής και υφολογικής ποικιλίας και διαφορετικής προσωπικής ή ιδεολογικής οπτικής.

Οργάνωση περιεχομένων

Για τη διαμόρφωση του δικτύου κειμένων από τον εκπαιδευτικό είναι δυνατό ακολουθηθούν δύο εναλλακτικές κατευθύνσεις:

1. Επιλέγεται ένας αριθμός κειμένων (2-3) τα οποία διαλέγονται ήδη μεταξύ τους ως προς ένα κοινό θέμα/ερώτημα (π.χ. όταν κάποιος θέλει να φύγει .../ όταν κάποιος βλέπει την αλήθεια ...) και ενεργοποιούν έναν πρώτο διαλογικό κύκλο. Στη συνέχεια προστίθενται και άλλα κείμενα που συνδέονται με κάποιο νήμα με τα προηγούμενα και διευρύνουν τον διάλογο ή/και του δίνουν άλλη τροπή, μετατοπίζοντας τη βάση του.
2. Ως αφετηρία λειτουργεί ένα κείμενο που θέτει κάποιο ερώτημα και πλαισιώνεται σταδιακά από άλλα κείμενα. Τα κείμενα που εισάγονται στο δίκτυο δεν είναι δορυφόροι του αρχικού κειμένου. Δηλαδή δεν αντιμετωπίζονται ως παράλληλα, που υπάρχουν για να διαφωτίσουν το πρώτο κείμενο, αλλά ως ισοδύναμα με εκείνο, που διαλέγονται μαζί του πάνω στο κοινό ερώτημα.

Θεματικοί άξονες φακέλου υλικού: Δίκτυα κειμένων

- «Όταν θέλεις να φύγεις...»
- Ανατομία ενός εγκλήματος
- Βίοι ελάσσονες

Οργάνωση περιεχομένων

- α) Μάριος Χάκκας, Η σύσκεψη: όνειρο φυγής από μία κατάσταση εγκλεισμού και αποποίηση της ευκαιρίας.
- β) Κ.Π.Καβάφης, Παράθυρα: ο φόβος ακόμη και της προοπτικής της φυγής.
- γ) Κ.Π.Καβάφης, Η πόλις: η διαπίστωση ότι η φυγή από μόνη της δεν είναι λύση.
- δ) Μιροσλάβ Χόλουμπ, Η πόρτα: προτροπή σε κάποιου είδους διαφυγή από την αδράνεια-εγκλωβισμό.
- ε) Συνεξέταση-διάλογος των τεσσάρων πρώτων κειμένων του δικτύου.
- στ) Θανάσης Σταμούλης, Χέρτσενστατ (αποτελεί εξακτίνωση του δικτύου, συμβολή στη διαμόρφωση μιας πολύπλευρης απάντησης).

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

- Κατανόηση κειμένων (απόκτηση αναγνωστικών δεξιοτήτων)
- Ερμηνεία κειμένων (παραγωγή ερμηνευτικού λόγου)
- Μετασχηματισμός ή/και παραγωγή κειμένων (από την παραγωγή ερμηνευτικού στην παραγωγή δημιουργικού λόγου)
- Αναστοχασμός σε σχέση με τις ακολουθούμενες στρατηγικές ανάγνωσης / κατανόησης στο πλαίσιο **του ερμηνευτικού διαλόγου**

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού

- Εκπαιδευτικός: Νεφέλη, **εγώ δεν το είχα σκεφτεί αυτό που λέει η Ελευθερία Τ.** Δίνει μια απάντηση στο ερώτημά σου. **Δεν ξέρω αν εγώ θα μπορούσα να απαντήσω.** Εσύ παίρνεις μια απάντηση σ' αυτό που ρώτησες; Ότι δηλαδή φαίνεται πως μιλά στον εαυτό του σε γ' πρόσωπο και με τις παρενθέσεις προσδιορίζει αυτό («κι εγώ με τη στεντόρεια φωνή μου») και η δεύτερη «κι εγώ με τη σειρά μου» [...].
- Ο εκπαιδευτικός προσέρχεται στον διάλογο με τους μαθητές χωρίς να θεωρεί τον εαυτό του κάτοχο όλων των έγκυρων απαντήσεων στα ερωτήματα που τίθενται.

Δραστηριότητες Κατανόησης

- Οι μαθητές/-τριες επιδιώκεται να ανταποκρίνονται στις διαδικασίες κατανόησης των κειμένων και στις διαδικασίες παραγωγής λόγου
- Προτείνεται στη διδασκαλία του μαθήματος να αξιοποιηθεί το Γλωσσάρι όρων που περιλαμβάνεται στη διδακτέα-εξεταστέα ύλη.
- Το Γλωσσάρι επικαιροποιεί όρους που αξιοποιούνται στα εκπαιδευτικά υλικά. **Σε καμιά περίπτωση οι όροι αυτοί δεν αποτελούν αντικείμενο εξέτασης.**

Ερμηνεία κειμένου (παραγωγή ερμηνευτικού λόγου)

- Ερώτημα έναρξης: «Ποιο είναι για σας το κύριο θέμα που θέτει το κείμενο;»
- Οι μαθητές ανασυνθέτουν σε γραπτό *ερμηνευτικό σχόλιο* την οπτική που οι ίδιοι διαμόρφωσαν με την ολοκλήρωση της διαλογικής διαδικασίας, **αξιοποιώντας κειμενικά στοιχεία, μορφικές επιλογές και ιστορικά συμφραζόμενα.**
- Επίσης, *συνυπολογίζουν τις απόψεις/ερμηνείες των συμμαθητών τους και οδηγούνται στην διαμόρφωση μιας πιο πολύπλευρης ερμηνείας.*

Μετασχηματισμός ή/και παραγωγή κειμένων (παραγωγή δημιουργικού λόγου)

- *Τροποποιήσεις/συμπληρώσεις στο αρχικό κείμενο*
- Αλλαγή του είδους του κειμένου: μετατροπή θεατρικού σε αφήγημα, αφηγήματος σε θεατρικό, συγγραφή ποιήματος με αφορμή πεζό, συγγραφή πεζού με αφορμή ποίημα.
- Σύνθεση νέου κειμένου (σε παρόμοιες συνθήκες με αυτές του αρχικού κειμένου κτίζουν έναν νέο χαρακτήρα).

Αναστοχασμός

- Αποτίμηση της πορείας που οι μαθητές ακολούθησαν στο πλαίσιο του ερμηνευτικού διαλόγου που προηγήθηκε, σε μια διαδικασία **αυτοαξιολόγησης ή και αυτοελέγχου.**
- Περιγραφή των στρατηγικών κατανόησης και ερμηνείας που χρησιμοποιούν και συζήτησής τους στο πλαίσιο της αναστοχαστικής φάσης του ερμηνευτικού διαλόγου.

Βασικά σημεία - βήματα ερμηνευτικού διαλόγου (πορεία διδασκαλίας)

α. Πρώτη -σύντομη- προσέγγιση του κειμένου με στόχο την αρχική κατανόηση. Μετά την ανάγνωση ή και με τμηματική ανάγνωση, οι μαθητές/τριες καλούνται να αποδώσουν με δικό τους λόγο και χωρίς ερμηνευτικά σχόλια «τι λέει το κείμενο».

➤ Σε αυτή τη φάση, όπου χρειάζεται, παρέχονται αναγνωστικές οδηγίες

-Γνωρίζετε τον Μ. Χάκκα; Ποια η ιστορία που αφηγείται το κείμενο;

• Είναι προτιμότερη η ερώτηση:

- Αν συσχετίσετε μεταξύ τους τα κατηγορούμενα του «είμαστε» στις τρεις πρώτες στροφές, για ποιους υποθέτετε ότι μιλάει το ποιητικό υποκείμενο; Ποιο είναι, δηλαδή, το υποκείμενο του είμαστε; Ποια άλλη λέξη ενισχύει την υπόθεσή σας; (Καρυωτάκης Κ., Είμαστε κάτι)

• Αντί για την ερώτηση:

- Σε ποια σημεία του κειμένου θα στηριχτείτε για να επιβεβαιώσετε ότι το ποιητικό υποκείμενο αναφέρεται εδώ στους ποιητές; (Καρυωτάκης Κ., Είμαστε κάτι)

-

Βασικά σημεία - βήματα ερμηνευτικού διαλόγου (πορεία διδασκαλίας)

β. Άνοιγμα του θέματος ή διατύπωση του ερωτήματος που θα κινήσει τον διάλογο

- Υπάρχει κάποιο σημείο της ιστορίας ή του κειμένου που σας προκάλεσε το ενδιαφέρον; Ποιο; γιατί;/Ποιο βρίσκετε να είναι το κεντρικό ερώτημα/θέμα συζήτησης που θέτει το κείμενο; (ανάδυση ερωτημάτων - θεμάτων για συζήτηση).
- Στο συγκεκριμένο κείμενο, θα σας ενδιέφερε να συζητήσουμε περισσότερο για τις σχέσεις εξουσίας στην οικογένεια ή για τη γυναίκα που επαναστατεί; (ερώτημα από εκπαιδευτικό)
- Ο τίτλος του κειμένου σε συνδυασμό με τις εικόνες της αρχής (ή του τέλους) σας προκαλεί κάποιο ερώτημα ή κάτι που θα θέλατε να συζητηθεί; (αναγνωστικές οδηγίες)

Βασικά σημεία - βήματα ερμηνευτικού διαλόγου (πορεία διδασκαλίας)

γ. Κυρίως διάλογος

- Τι εγκλωβίζει τον ήρωα; Πώς δίνεται στο κείμενο ο εγκλωβισμός; Πώς προσπαθεί να ελευθερωθεί; Τι καταφέρνει; **Τι θα θέλατε εσείς να κάνει ο ήρωας;** (οι μαθητές τοποθετούνται στο θέμα).
- Αν καταλαβαίνω καλά, λες ότι [ο πρωταγωνιστής] δεν μεταμορφώθηκε, όπως είπε στην αρχή η Ελευθερία, με κάποια συνείδηση, όπως συμπλήρωσε η Νεφέλη, αλλά περνάς στη θέση του Νίκου: χαμένος πια, απλά επιβιώνει. Αυτό το στηρίζεις κάπου;», (ο εκπαιδευτικός συνθέτει - συνοψίζει)

δ. Χρήση εργαλείων επέκτασης και εμπάθυνσης του διαλόγου (παροχή εξωκειμενικών πληροφοριών, παράλληλα κείμενα, δημοσιευμένα κριτικά σχόλια)

- Αν λάβετε υπόψη ότι ο συγγραφέας είναι αριστερής ιδεολογίας, τι περισσότερο μπορείτε να σκεφτείτε πάνω στο θέμα που συζητάμε;
- Το κυκλικό σχήμα (το κείμενο αρχίζει και τελειώνει με την ίδια φράση) σε συνδυασμό με την επανάληψη μιας άλλης φράσης, σε ποια υπόθεση σας οδηγεί για τους λόγους που κινούν την επιθυμία της φυγής του ήρωα;

ε. Νέοι διαλογικοί κύκλοι (αν το αρχικό ερώτημα εστιάζει σε θέμα συναισθηματικό, στη συνέχεια το ερώτημα μετατοπίζεται σε ζητήματα ιστορικά ή κοινωνικά)

- Όσον αφορά το άλλο θέμα που θίξατε, τι άλλο έχετε να πείτε τώρα;

Βασικά σημεία - βήματα ερμηνευτικού διαλόγου (πορεία διδασκαλίας)

στ. Ολοκλήρωση/Κλείσιμο της διδασκαλίας

«Αυτό που περιγράφει το κείμενο μπορεί να συμβεί στη ζωή μας; Είναι συνηθισμένη κατάσταση;».

- Ο ερμηνευτικός διάλογος δεν αποσκοπεί στο να οδηγήσει σε συμπεράσματα γενικά αποδεκτά από όλους, αλλά στο να δώσει χώρο **στην ανάπτυξη της υποκειμενικότητας των μαθητών** μέσα από αυτό που ο καθένας αποκόμισε από τη συλλογική διαδικασία.
- Στο **ερμηνευτικό σχόλιο** συμπυκνώνεται όλη η πορεία και με αυτό ολοκληρώνονται τα βήματα του ερμηνευτικού διαλόγου.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟΣΧΟΛΙΟ

- Είναι ένα γραπτό σχόλιο, περιορισμένης έκτασης, που περιλαμβάνει την ανάπτυξη αφενός του βασικού, για τους μαθητές ερωτήματος/θέματος του κειμένου και αφετέρου **της ανταπόκρισής τους** σε αυτό.
- Στο ερμηνευτικό σχόλιο, ο μαθητής δεν περιορίζεται στο «τι λέει το κείμενο» αλλά επεκτείνεται στο «**τι σημαίνει για τον ίδιο**». Με τη συγγραφή του ερμηνευτικού σχολίου, διευκολύνεται **η ανάδυση του «εγώ»** και «ελέγχεται» ο βαθμός εκπλήρωσης του γενικού και των ειδικότερων σκοπών διδασκαλίας του μαθήματος.

Η ερώτηση για τη λογοτεχνία

- Το τρίτο θέμα σχετίζεται με το λογοτεχνικό κείμενο και αφορά στην παραγωγή **ερμηνευτικού σχολίου**, με το οποίο επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες, **αφενός** να αναπτύσσουν κρίσιμα θέματα/ερωτήματα που πραγματεύεται το λογοτεχνικό κείμενο, αξιοποιώντας συνδυαστικά κειμενικούς δείκτες ή και στοιχεία συγκειμένου, **αφετέρου** να τοποθετούνται/ανταποκρίνονται στα θέματα/ερωτήματα αυτά, τεκμηριώνοντας τις προσωπικές τους θέσεις. Η προβλεπόμενη έκταση της απάντησης μπορεί να κυμαίνεται από 100 έως 200 λέξεις.
- Το τρίτο θέμα βαθμολογείται με **15 μονάδες**.

Η ερώτηση για τη Λογοτεχνία

- Παραδείγματα από τα δημοσιευμένα Κριτήρια Αξιολόγησης του ΙΕΠ.
- Αξιοποιώντας τους κειμενικούς δείκτες του ποιήματος (π.χ. εικόνες, αντιθέσεις κ.λπ.) να σχολιάσετε το θέμα/ερώτημα που πιστεύετε ότι τίθεται στο ποίημα αυτό κατά την κρίση σας.(100-200 λέξεις) (Μονάδες 15)
- Ποιο βασικό ερώτημα θεωρείτε ότι τίθεται στο ποίημα μέσα από την παράθεση των συνεχιζόμενων οπτικών εικόνων (Κείμενο III) και πώς θα το σχολιάζατε σύμφωνα με τη δική σας οπτική; (100-200 λέξεις)

Η ερώτηση για τη Λογοτεχνία

- Ποιο θεωρείτε ότι είναι το κρίσιμο θέμα που προκύπτει από τη στάση της ηρωίδας στο διήγημα (Κείμενο III) και ποια είναι η δική σας τοποθέτηση έναντι μιας τέτοιας στάσης; (100-200 λέξεις) (Μονάδες 15)
- Ποιο είναι το ερώτημα που τίθεται στο ποίημα (Κείμενο 2), μέσω της διαλογικής μορφής που αναπτύσσεται σ' αυτό; Ποια είναι η δική σας απάντηση στο ερώτημα αυτό;

Διαβαθμισμένα Κριτήρια Αξιολόγησης

- **Κατανόηση και ερμηνεία του λογοτεχνικού κειμένου (0-15) (1^H ΣΤΗΛΗ)**
 - Βαθμός κατανόησης των ιδεών και του συναισθηματικού κλίματος του κειμένου
 - Βαθμός υποστήριξης της απάντησης με αναφορές-παραπομπές στο κείμενο
- Επίπεδα:
 - 13-15 (πολύ καλό επίπεδο)
 - 09-12 (καλό επίπεδο)
 - 05-08 (επαρκές)
 - 01-04 (έλλειψη κατανόησης, παρανόηση)
 - 0 (χωρίς απάντηση)

Διαβαθμισμένα Κριτήρια Αξιολόγησης

- **Κειμενικοί δείκτες και στοιχεία συγκειμένου** (του λογοτεχνικού κειμένου) (0-15)
 - Βαθμός κατανόησης των επιλογών του συγγραφέα (κειμενικοί δείκτες, συγκείμενο), σχετικά με την οργάνωση και τη δομή (π.χ. γλώσσα, τεχνική, ύφος, εκφραστικά σχήματα κ.λ.π.) με παραδείγματα από το κείμενο
 - Επίπεδα
 - 13-15 (Πολύ καλή αναγνώριση επιλογών, πλούσιες αναφορές παραδειγμάτων και σε διαφορετικά πεδία των συγγραφικών επιλογών)
 - 09-12 (Καλή αναγνώρισηΑρκετές αναφορές..)
 - 05-08 (Επαρκής αναγνώριση....Επιλεκτική αναφορά..)
 - 01-04 (Έλλειψη αναφορών ή ασύμβατες αναφορές...)
 - 0 (χωρίς απάντηση)

Διαβαθμισμένα Κριτήρια Αξιολόγησης

- **Οργάνωση και γλωσσική έκφραση ερμηνευτικού σχολίου (0-15).**
 - Αλληλουχία και συνοχή του ερμηνευτικού σχολίου.
 - Επίπτωση γραμματικοσυντακτικών λαθών στην κατανόηση της ερμηνευτικής εκδοχής.
 - Κατάλληλο λεξιλόγιο-ορολογία.

Διαβαθμισμένα Κριτήρια Αξιολόγησης

Επίπεδα

13-15

- Πολύ καλή παρουσίαση της ερμηνευτικής εκδοχής με την απαραίτητη αλληλουχία και συνοχή
- Ακρίβεια στη χρήση των γραμματικοσυντακτικών φαινομένων
- Πλούσιο λεξιλόγιο

09-12

Καλή παρουσίαση..... καλή χρήσηΚαλό λεξιλόγιο. Τα όποια λάθη δε δυσχεραίνουν την κατανόηση της ερμηνευτικής προσέγγισης

05-08

Επαρκής παρουσίαση...επαρκής χρήση....Επαρκές λεξιλόγιο. Τα λάθη δυσχεραίνουν εν μέρει

01-04 Ανεπαρκής παρουσίαση Ακατάλληλη ή λανθασμένη χρήση λεξιλογίου. Τα λάθη δυσχεραίνουν.....

0 (χωρίς απάντηση)